

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

21^e JAARGANG

WOENSDAG 29 APRIL 1936

No. 1061

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: L. R. W. Soutendijk.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeploaatsweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD.

Blz.

HET 125-JARIG BESTAAN DER AMSTERDAMSCHER KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN door Mr. D. A. Delprat	310
Industrialisatie van Nederland door Dr. H. M. H. A. van der Valk	311
Voorgestelde wijziging van de Geldschieterswet en de betaalzegelkassen door A. W. Hermse	312
De invloed van de Arbeidswet op de kosten van onze broodvoorziening door Dr. B. Ammerlaan	314
In- en uitvoer van steenkolen in het eerste kwartaal 1936 door Dr. A. de Graaff	317
Het absolute rendabiliteitsbeginsel in het verkeerswezen door Dr. E. D. de Meester	319
BUITENLANDSCHE MEDEWERKING:	
Raming van de met bieten bebouwde oppervlakte van Europa door Dr. Gustav Mikusch	320
MAANDLIJFERS:	
Hypotheekrente in Nederland	321
STATISTIEKEN	321—324
Geldkoersen. — Wisselkoersen. — Bankstaten.	

27 APRIL 1936.

De ruimte op onze geldmarkt is ongewijzigd gebleven. Waar met den Mei-termijn eerder nog aanzienlijke bedragen vrij zullen komen, laat het zich aanzien — behoudens dan wellicht op de eerste dagen — dat in de naaste toekomst meer middelen dan wellicht gewenscht is ter belegging beschikbaar zullen blijven. De Minister heeft al reeds van dezen geldovervloed geprofiteerd bij de laatste schatkistpapier emissie, waarvan het resultaat als volgt is:

	ingeschr. toegew. in mill. Glds.	prijs	rendem.	op disc. basis
3-maands	19.8	19.5	997.12	1 1/8 %
6-maands	12.1	9.13	991.68	1 1/8 %
1-jaars 3%	15.7	15.2	1.005.35	2 7/16 % 2 3/8 %
5-jaars 3 1/2 % ..	6	5.4	1.000.—	3 1/2 % 3 1/8 %

De veel besproken Fransche leening schijnt voorloopig van de baan te zijn; controleerbare gegevens er over ontbreken echter. De prijs voor 3-maands bankaccepten is tegen verleden week ongewijzigd gebleven: 3 1/8 à 3/16 pCt. Call voor zoover te plaatsen 1/4 pCt. Prolongatie 1 1/4 pCt.

* * *

Van de wisselmarkt nog maar steeds weinig nieuws. De koersen blijven tamelijk wel onveranderd, echter met een tendens eerder naar beneden. Ponden 7.28 1/4 — 7.27 3/4, Dollars onveranderd 1.47 3/4. De \$/£ koers werd op 4.93 3/4 gehouden. Fransche Francs kwamen van 9.71 1/2 op 9.70 1/4. De £/Fr. koers werd een weinig hooger gehandhaafd: 75. De \$ koers in Parijs is weer op het gouduitvoerpunt — 15.19 — aangeland. Er zijn inderdaad ook weer goudremises van Frankrijk naar Amerika onderweg. Toch maakt het den indruk, dat er ditmaal eenige aarzeling bestaat in het weghalen van goud bij de Banque de France; dit komt natuurlijk het op peil houden van de gouddekking ten goede, doch berooft de markt van de heilzame werking van een reactie in de wisselkoersen na een goudverscheping. Belga's 24.93—24.91 1/2. Zwitsersche Francs onveranderd 48.02. Vrije Marken 59.26, met maar weinig zaken. Gezocht waren Registermarken, die in koers verbeterden. Uit Polen worden nieuwe valutarestrieties gemeld. Naar verluidt zullen de bestaande buitenlandsche saldi nog slechts voor binnenlandsche betalingen mogen worden gebruikt en niet meer voor omwisseling in andere deviezen in aanmerking komen.

Van de termijnmarkt geen wijzigingen van belang. Slechts Ponden op drie-maands-levering waren ten slotte op 5 1/4 c. aangeboden.

Op de goudmarkt is de toestand ongewijzigd gebleven. De prijzen zijn tegen verleden week niet veranderd. Marken bankpapier 39 1/4, Marken zilver 43 biedend.

HET 125-JARIG BESTAAN DER AMSTERDAMSCHER KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN.

Voor de eerste maal bijeengekomen op 1 Mei 1811 ter installatie van hare leden door den toenmaligen prefect van het Departement van de Zuiderzee, de Celles, herdenkt de Amsterdamsche Kamer van Koophandel op den gelijknamigen dag van dit jaar haar 125-jarig bestaan. Voor bestuurderen en leden een moment om critisch terug te zien op hetgeen tot stand gebracht werd, voor hen en anderen, wien het welzijn van Amsterdams handel en nijverheid ter harte gaat, een oogenblik om zich rekenschap te geven van de beteekenis, welke het officieele orgaan van het bedrijfsleven zich heeft weten te verwerven.

De jaarverslagen der Kamer, voor het eerst over het jaar 1861 publiek verkrijgbaar gesteld, de Nieuwjaarsredevoeringen harer Voorzitters en Zwart's chronologisch overzicht¹⁾ van het in de eerste honderd jaar in openbare vergadering verhandelde, vormen met andere bronnen een basis voor het leeren kennen van de geschiedenis der Kamer. Een Gedenkboek, dat thans bij haar 25e lustrum zal verschijnen, en waarin hare „fata et acta” beschouwd worden in het grooter verband van Nederlands economische geschiedenis sinds 1811, zal de bouwstof, vereischt voor het opstellen eener balans, completeeren.

De geschiedenis der Kamer valt in twee scherp gescheiden periodes uiteen — het tijdperk tot aan de reorganisatie van 1922, waarin de Kamer zich in hoofdzaak tot adviseerend werk beperkte, en het tijdvak na het in werking treden van de „wet op de Kamers van Koophandel 1920” (wet van 26 Maart 1920, S. 152), krachtens welke wet aan de Kamers een aanzienlijk omvangrijker taak opgedragen werd. Ondanks het verschil in werkzaamheden valt een nauwe verwantschap aan te wijzen tusschen de Kamer van vóór en die van na 1922. Aan de oude Kamer dankt de tegenwoordige organisatie voor een belangrijk deel haar positie in het bedrijfsleven; de traditie, welke zich in de 19e eeuw bij de uitoefening harer adviseerende taak vestigde, heeft zich in de gereorganiseerde Kamer voortgezet, en de ervaring, daarbij verworven, heeft de Kamer van na 1922 zich ten nutte weten te maken.

Van hare oprichting af heeft de Amsterdamsche Kamer een rol gespeeld in de ontwikkeling van het economische leven der hoofdstad. Aanvankelijk verleende zij hare medewerking bij het tot stand brengen van de reeks van maatregelen, welke het jonge Koninkrijk behoefde om de organisatie van zijn handel aan te passen aan de gewijzigde omstandigheden der 19e eeuw. De opkomst en de doorwerking der liberale gedachte vonden in de adviezen der Kamer weerklink; hare inwendige organisatie werd na 1848 herzien in denzelfden geest als onze andere staatsinstellingen. In de tweede helft der 19e eeuw en den aanvang der 20e eeuw heeft de Kamer met ruimen blik en groote vasthoudendheid de outillage van handel en verkeer van Amsterdam in het middelpunt harer belangstelling gebracht en de ontwikkeling der welvaart van het bedrijfsleven krachtig gesteund. Zoo had de Kamer, welke in 1922 het veld moest ruimen, een waardevolle traditie opgebouwd.

Het arbeidsveld der Kamer werd met het in werking treden der wet van 1920 belangrijk uitgebreid. Aan hare adviseerende taak werd krachtens deze wet toegevoegd de plicht medewerking te verleenen aan de uitvoering van wetten en Koninklijke Besluiten. Als eerste uitvloeisel van deze nieuwe plicht werd de Kamer belast met het beheer van het Handelsregister. Beter dan welke beschouwing ook, geven onderstaande cijfers de beteekenis aan, die deze „burgerlijke stand van het bedrijfsleven” zich in Amsterdam heeft weten te verwerven. Het Handelsregister beschikte op 31 Dec. 1922 over 17.066 dossiers; geraadpleegd in 1922 19.859 dossiers; op 31 Dec. 1935

¹⁾ B. C. E. Zwart, „De Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam 1811—1911”; Amsterdam, 1911.

over 47.700 dossiers; geraadpleegd in 1935—89.913 dossiers.

Spoedig na het optreden der gereorganiseerde Kamer werd hare medewerking ingeroepen bij de uitvoering der nieuwe wet op de makelaardij (wet van 5 Mei 1922, S. 247). De crisisomstandigheden, welke steeds verdergaande bemoeiing van de overheid met het bedrijfsleven medebrachten, zagen een verdere inschakeling der Kamer. De Crisisinvoerwet, de wet op de evenredige vrachtverdeeling, en de wet op de uitverkoop behooeren tot de voornaamste maatregelen, welke vlote uitvoering door de plaatselijke kennis van de Kamer en haar nauw contact met het bedrijfsleven zeer bevorderd werd. Nieuwe regelingen, waarbij de Kamers van Koophandel worden ingeschakeld, zijn de wettelijke regeling van het afbetalingsbedrijf en de Vestigingswet voor het Kleinbedrijf.

Ook onverplicht heeft de Amsterdamsche instelling op menig gebied ervaring en organisatie in dienst van handel en nijverheid gesteld. Voorop staat hier de Handelsvoorlichtingsdienst. Voor een zeer belangrijk deel ontstaan uit de eischen, aan hare adviseerende taak ontsproten, wist deze dienst sinds 1923 de voor eigen gebruik der Kamer reeds benodigde gegevens op praktische wijze voor het publiek toegankelijk te maken. De volgende cijfers geven een beeld van het stijgend gebruik van dezen dienst:

1924—1930 jaarlijks gemiddeld 2.597 verstrekte inlichtingen; 1935 6.245 verstrekte inlichtingen.

Ook op ander gebied heeft de Kamer het bedrijfsleven aan zich verplicht. Zij zorgde voor de afgifte van certificaten van oorsprong, de benoeming van arbiters en deskundigen, beëdiging van meters en wegers, zij nam het initiatief tot het verschijnen van verschillende publicaties en zag er op toe, dat de ijsbestrijding op Amsterdams toegangswegen te water meer systematisch geregeld werd.

De adviseerende taak vergde ook van de nieuwe Kamer veel tijd en aandacht. Weliswaar werd niet steeds de hand gehouden aan hetgeen de M. v. T. op de wet van 1920 als regel aangegeven had: het hooren der Kamers door de Overheid over onderwerpen, welke handel en nijverheid in ruimen zin zouden betreffen, en wel vóór de indiening daarvan. Ook zonder dat zij geraadpleegd was, heeft de Kamer zich evenwel niet laten weerhouden hare mening ter kennis van de autoriteiten te brengen, wanneer zij dat voor de haar toevertrouwde belangen noodzakelijk achtte. Bij de keuze der onderwerpen, waarover zij advies gaf, heeft de Kamer zich enkele beperkingen opgelegd: over sociale aangelegenheden heeft zij zich alleen geuit, wanneer zij meende, dat deze voorstellen gewichtige economische belangen zouden schaden; onderwerpen, voor welke behartiging in het vrije bedrijfsleven organisaties aanwezig waren, heeft zij aan deze overgelaten. Jaarverslagen en Nieuwjaarsredevoeringen harer Voorzitters leggen getuigenis af van de talrijkheid en veelzijdigheid der onderwerpen, waarover de Kamer advies uitbracht. De waarde van deze adviezen wordt wel het beste aangetoond door het gezag, dat de Kamer zich in den loop der jaren heeft weten te scheppen.

De wet van 1920 gaf aan de Kamer met het beheer van het Handelsregister een krachtige financieele basis. Zij kon daardoor haar apparaat overeenkomstig de steeds groeiende eischen toerusten en steun verleenen aan algemeene belangen van handel en nijverheid.

Tenslotte bracht deze wet een fundamenteele wijziging in de samenstelling der Kamer tot stand: naast vertegenwoordigers van het grootbedrijf zouden in het vervolg ook representanten van den middenstand en het kleinbedrijf zitting nemen. Een ingewikkeld kiesstelsel, op de beginselen der evenredige vertegenwoordiging opgebouwd, regelde de verkiezing van de leden der beide groepen. De practijk heeft uitgewezen, dat de Kamer juist dan de beste afspie-

geling geeft van de verschillende belangen in het bedrijfsleven, wanneer hare samenstelling door onderling overleg in plaats van door verkiezing plaats vindt. Dat overleg bleek in Amsterdam vaak mogelijk en men wist daardoor hetgeen Quack reeds als ideaal had aangegeven: „De besten van de kooplieden zaten juist in de Kamer van Koophandel” veelszins te benaderen. Met voldoening zij in dit verband tevens geconstateerd, hoe bij alle verschil van meening een scheidslijn tusschen de leden van groot- en kleinbedrijf nimmer geconstateerd kon worden.

Hoewel gering in aantal, waren de jaren na 1922 vol van zorgenzware gebeurtenissen. De crisismoeilijkheden bleken voor menige organisatie van het bedrijfsleven een harde toetssteen. Te mogen erkennen, dat de Kamer van Koophandel in hare tegenwoordige gedaante deze beproeving glansrijk doorstaan heeft, stemt tot dankbaarheid. Voortreffelijk geleid, in hare leden handel en nijverheid, zowel in groot- als kleinbedrijf, representatief vertegenwoordigend en steunend op een toegewijd en deskundig secretariaat, heeft de jubilaresse het bedrijfsleven der hoofdstad waardig vertegenwoordigd en krachtig beschermd. Het zij haar gegeven in komende jaren haren arbeid met succes voort te zetten.

Mr. D. A. DELPRAT.

INDUSTRIALISATIE VAN NEDERLAND.

Industrialisatiepolitiek vormt een onderdeel van de economische politiek. De verdediging van een geforceerde industrialisatiepolitiek zal dus moeten aantoonen, of zij in het kader van de economische politiek past. Hier rijzen onmiddellijk twee vragen. De eerste is, of de economische politiek van ons land leidt tot welvaartsvermeerdering en tot een natuurlijke ontplooiing van de industrialisatietendenzen. Zoowel in bevestigenden als in ontkenningen zin moet men zich afvragen of daarin dan een geforceerde industrialisatie past.

Deze zijde van het industrialisatievraagstuk wordt in de Memorie van Antwoord op het wetsontwerp inzake industrie-financiering in het geheel niet behandeld. Dit heeft verschillende gevolgen. De Ministers van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en van Financiën verdedigen de oprichting van de financieringsmaatschappij o.a. met het motief, dat het particulier initiatief achterwege blijft. Op dit punt raken wij de kern van het vraagstuk. De oorzaken van dit verschijnsel moeten eerst geanalyseerd worden om van de noodzakelijkheid van een overheidsfinanciering overtuigd te raken. En dan komt men voor een belangrijk deel op het terrein van de economische politiek.

Over dit vraagstuk hebben wij in de laatste jaren in deze kolommen reeds zoo vaak geschreven, dat wij hier niet in herhaling zullen treden. Een punt vraagt echter de aandacht. In de 19 blz. van de Memorie van Antwoord hebben wij tot onze groote verbazing een bespreking van het verschijnsel van de dispariteit tusschen prijzen en kosten gemist. Alleen op blz. 6 wordt dit vraagstuk terloops aangeroerd, zooals blijkt uit de volgende passage.

„Voor wat het onkosten-niveau der industrie in het algemeen betreft, zijn de ondergeteekenden van meening, dat onze industrie ook in Engeland met de Engelsche industrie en in Amerika met de Amerikaansche industrie zou kunnen concurreren, ondanks de devaluatie in die landen, ware het niet, dat deze landen voor verschillende producten hooge beschermende rechten hebben gegeven.”

„Ten aanzien van de concurrentie op buitenlandsche markten met industrieën uit de gedevalueerde landen, is het zeer moeilijk juist aan te geven, waarom, indien concurrentie niet mogelijk is, zulks het geval is; immers het is niet altijd bekend, of hetzij in bedekten, hetzij in anderen vorm exportpremies aan die industrieën worden verstrekt. In het algemeen gesproken is er van een gezonde internationale vrije prijsvorming geen sprake meer. Verschillende landen stellen verkoopprijzen voor het bui-

tenland vast en letten bij de vaststelling daarvan vooral op de arbeidsbalans.”

Deze motiveering draait niet alleen om het vraagstuk heen, maar keert het bovendien wel eenigszins om. Indien men de vraag stelt, welke landen in het algemeen de meeste exportpremies geven, dan is het antwoord o.i. niet twijfelachtig. Dat zijn niet de gedevalueerde landen; integendeel, dat zijn de goudlanden. Wij willen hiermede niet ontkennen, dat de landen met gedevalueerde valuta geen exportpremies verleenen, maar relatief in veel geringere mate dan de goudlanden, wat den afzet naar de onbeschermden markten betreft. Is het bijv. niet opmerkelijk, dat in landen als Tsjecho-Slowakije en België na de devaluatie de uitvoer naar de onbeschermden markten is gestegen. Op de vrije markten kunnen de goudlanden, tenzij in exceptionele gevallen, niet tegen de gedevalueerde landen concurreren. De verbetering van de handelsbeweging in die landen, welke in scherpe tegenstelling staat tot die van de goudlanden, wijst eveneens in deze richting. Onze industrie moet helaas met deze lage prijzen rekening houden en blijven houden en daarom is onmiddellijke aanpassing noodzakelijk voordat wij nog verder, hetzij in absoluten, hetzij in relatieven zin, van de vrije wereldmarkten worden verdrongen.

Het industrialisatievraagstuk in ons land begint dus bij de aanpassing. Zoodra deze gelukt is, komt onze industrie in het algemeen weer op gelijke basis te staan met de industrie in gedevalueerde landen. De barometer, waarop wij de resultaten van onze aanpassingspolitiek kunnen volgen, — nl. de omvang van de contingentteeringen en de *winstgevende* uitvoer — staat allesbehalve gunstig. In plaats van een langzame liquidatie van het contingentteeringssysteem, die moet voortvloeien uit een succesvolle aanpassingspolitiek, breidt het zich nog steeds uit. En met onze uitvoer is het ook allesbehalve rooskleurig gesteld.

Het hoofdprobleem van onze economische politiek blijft nog steeds onopgelost, ja het wordt voortdurend moeilijker, omdat door middel van steunverleening het aantal complicaties elken dag groter wordt. De Regeering zal ook bij de industrialisatie de verschillende belangen goed tegen elkaar afwegen, maar wij vragen ons af, of men thans nog wel goed wegen kan. Het is op het oogenblik niet meer een wegen met twee schalen, maar er zijn een groot aantal schalen, die men met elkaar in evenwicht moet brengen door van de een iets af te nemen en dat bij de ander te voegen. De roep om steun neemt nog elken dag toe, niet alleen uit de kringen, die reeds gesteund worden, maar dit koor wordt tevens versterkt door nieuwe groepen. D.w.z. dat er weer nieuwe schalen bij komen, waarop iets gelegd moet worden. De middelen daartoe moeten dan, of door bepaalde groepen, of door de schatkist worden opgebracht. Zoo wordt de fiscale politiek telkens opnieuw ingeschakeld en wordt steeds opnieuw een grooter gedeelte van het volksinkomen naar de schatkist afgetapt. Dit is een van de belangrijke zijden van het dualisme tusschen onze economische en fiscale politiek.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat de koopkracht in ons land daalt en de industrie daarvan weer de nadeelige gevolgen ondervindt. Niet alleen de zuivere of gemengde exportindustrie wordt getroffen, ook de op het binnenland aangevozen industrie ondervindt thans in toenemende mate de daling van de binnenlandsche koopkracht. Is er onder deze omstandigheden plaats voor een uitbreiding van bestaande of oprichting van nieuwe industrieën op rendabele basis? Indien deze mogelijkheden er inderdaad zijn, dan zal het particulier initiatief zich daarop in het algemeen wel werpen, al komt het ons voor, dat er op het gebied van de financiering wel eenige lacunes in ons credietapparaat bestaan, die dringend voorziening eischen. Er is dus op het oogenblik zeker wel behoefte aan financieelen steun voor bepaalde bedrijven, vooral voor die onderne-

mingen, welke door de economische en/of fiscale politiek in moeilijkheden zijn gekomen, of welke ook thans nog mogelijkheden tot rendabele productie bieden. Dit is dan ook de eenige reden, waarom industrie-financiering gewenscht is, al voegen wij hier onmiddellijk bij, dat dit gedeeltelijk een gevolg is van de onharmonische deflatiepolitiek, die de natuurlijke industrialisatie remt en zelfs in verkeerde banen kan leiden door middel van de steunpolitiek, die aanneemt, dat bij een lager kostenniveau de bestaande verhoudingen ongewijzigd zouden blijven bestaan.

In de Memorie van Antwoord op het betreffende wetsontwerp wordt de industrialisatie van ons land opgevat in den zin van een uitbreiding van de industrie, die voor de binnenlandsche markt werkt. Nergens wordt met een woord zelfs gerept van de noodzakelijkheid van uitbreiding van onze uitvoer-industrieën. Het klinkt inderdaad eenigszins eigenaardig om in dezen tijd van malaise van onze export-bedrijven, waar juist het verschijnsel van decentralisatie plaats vindt, op dit punt te wijzen. Toch achten wij een gezonde industrialisatie eerst mogelijk, indien een harmonische ontwikkeling van op binnen- en buitenland aangewezen industrieën plaats vindt. Dat de uitvoerbedrijven niet in de industrialisatie-plannen zijn opgenomen, is weer niet te verwonderen, indien men bedenkt, dat aan loonintensieve bedrijven de voorkeur wordt gegeven. Het zal immers een hooge uitzondering zijn, indien een nieuw loon-intensief uitvoerbedrijf bij het bestaande loonpeil (in goud) op de vrije markten een kans zou krijgen. Het loonintensieve element zal echter ook voor binnenlandsche industrieën groote moeilijkheden opleveren en het is de vraag, of dergelijke industrieën zonder bescherming kunnen worden opgericht. In dit verband is de volgende passage zeer opmerkelijk.

„Bij het oprichten van nieuwe bedrijven zal er uiteraard nauwkeurig op gelet moeten worden, dat een vermindering van den invoer van bepaalde artikelen, die door de nieuw op te richten industrie hier te lande worden vervaardigd, geen nadeeligen invloed voor den renderenden uitvoer van de producten van onze industrie en landbouw heeft. Dit wil zeggen, dat in het kader der economische politiek nauwkeurig moet worden afgewogen, welke de repercussies van nieuwe eigen productie op den uitvoer zijn. Dit is niet altijd precies vast te stellen, te meer waar in elke industriele onderneming het persoonlijke element zoo'n overwegende rol speelt. Wordt de export van bestaande industrieën naar bepaalde landen afgesneden, omdat ook de invoer als gevolg van de vestiging van een nieuwe industrie is verminderd, doch zien de bestaande industrieën kans hun export te verplaatsen naar landen, waar voorheen nog niet geleverd werd, zoo heeft de oprichting van nieuwe industrieën een gunstigen invloed. Waar dit niet het geval is, zou de oprichting van nieuwe bedrijven niet aan te bevelen zijn.” (Wij cursiveren).

Men stelt hier dus uitdrukkelijk vast, dat de uitvoer geen nadeelen van de industrialisatie mag ondervinden: Dan zal het oprichten van loonintensieve bedrijven zonder handelspolitieke maatregelen, die den invoer belemmeren, wel heel moeilijk worden. Leest men deze passage echter goed, dan blijkt, dat eerst de nieuwe industrie wordt opgericht en dan pas wordt nagegaan, of de uitvoer zich zal kunnen handhaven. Dit opent geen opwekkende vooruitzichten voor de exportindustrie. In het algemeen zullen de marginale uitvoerbedrijven getroffen worden, maar deze zijn dan toch zeker niet in staat om hun uitvoer naar andere gebieden te verplaatsen, anders zouden zij dit wel reeds gedaan hebben.

Wij willen gaarne aannemen, dat deze passage zoo niet moet worden opgevat — het zou een nieuwe krachtsinspanning voor de nog bestaande en met winst werkende uitvoerbedrijven beteekenen —, maar als men het anders moet lezen, zal de industrialisatie eerst kunnen beginnen als de winstgevende uitvoer gaat stijgen. Dus dan moet toch eerst de aanpassing voltrokken zijn, voordat men kan beginnen.

Hieruit blijkt wel heel duidelijk, dat het probleem

van de geforceerde industrialisatie heusch niet gemakkelijk, ja feitelijk onoplosbaar is, indien inderdaad de voorwaarden worden vervuld, die de Regeering zich volgens de toelichtingen op dit wetsontwerp stelt, d.z. behoorlijke rentabiliteit, geen bescherming, geen benadeeling van den uitvoer.

Welvaartspolitiek voor ons land is niet het zich terugtrekken op de binnenlandsche markt; welvaartspolitiek beteekent in de eerste plaats het scheppen van de voorwaarden tot een rendabele productie zonder steun, dat wil dus in de huidige omstandigheden zeggen liquidatie van onze steunpolitiek, op welke wijze dan ook de aanpassing verkregen wordt. Eerst wanneer de concurrentievoorwaarden met het grootste deel van de wereld zijn hersteld, kan beoordeeld worden, in welke richting de industrialisatie van ons land zich zal en moet voltrekken.

Symptomatische bestrijding van de depressie hebben wij verleden jaar de huidige economische politiek genoemd; dit wetsontwerp is er een nieuw bewijs van. De toelichtingen van de Regeering draaien om de kern van het vraagstuk heen; het is daarom te wenschen, dat het debat in het Parlement zich op de hoofdzak zal concentreren en dat men niet afglijdt naar allerlei bijzaken. Dit vraagstuk is een belang van de eerste orde en verdient een zeer grondige behandeling omdat het met onze geheele economische, budgetaire en monetaire politiek samenhangt. De wijze van financiering van de industrie treedt daarbij op den achtergrond. v. d. V.

VOORGESTELDE WIJZIGING VAN DE GELDSCHIETERSWET EN DE BETAALZEGELKASSEN.

Het bedrijf der z.g. betaalzegelkassen stelt zich ten doel het verstrekken van meerendeels kleine voorschotten in den vorm van betaalzegels of bons, welke slechts bij aangesloten winkels in betaling worden aangenomen, ten behoeve van den aankoop van nuttige huishoudelijke artikelen met een betrekkelijk langen levensduur. De aflossingsduur varieert tussehen 20 en 50 weken, doch bestrijkt over het algemeen geen langere periode dan 30 weken. De voorschotnemers hebben aan de betaalzegelkas een vergoeding te betalen, welke wordt uitgedrukt in een percentage van het nominaal verstrekte voorschotbedrag.

Het instituut betaalzegelkas stelt personen, die op een zeker oogenblik nuttige gebruiksartikelen behoeven en over de daarvoor vereischte contanten niet beschikken, in staat deze artikelen, met behulp van het voorschot, in contante winkelzaken tegen de daar geldende prijzen aan te schaffen. De voorschotnemer kan dusdoende profiteren van alle voordeelen, welke de specialisatie in het contante winkelbedrijf den koopers biedt en welke voordeelen ruimschoots de vergoeding overtreffen, welke de voorschotnemer aan de betaalzegelkas in den vorm van rentevergoeding heeft te betalen.

De betaalzegelkas heeft het voorts in de hand t.a.v. de aanwending der verstrekte voorschotten invloed uit te oefenen, door de keuze van de winkelbranches, welke zij in hare winkellijst wenscht op te nemen en dan bewijzen de feiten, dat in het algemeen de betaalzegelkassen slechts den aankoop van consumptieve goederen met een langeren gebruiksduur bevorderen. In het algemeen mag gelden, dat de met betaalzegels of bons aangeschafte goederen een aanmerkelijk langeren levensduur bezitten dan de credittermijn bedraagt, waaronder het voorschot is verstrekt.

Met betrekking tot de contante winkelzaken is de verhouding dusdanig, dat de betaalzegelkas aan deze extra-omzet toevoert. Het contante winkelbedrijf krijgt een groep cliënten toegevoerd, die anders haar deuren noodgedwongen zou hebben moeten voorbijgaan en brengt dus haar zaak onder de aandacht van meer personen dan zonder de betaalzegelkas het geval zou zijn geweest. Dit verklaart waarom het contante winkelbedrijf in de practijk van de diensten

der betaalzegelkassen heeft gebruik gemaakt en nog gebruik maakt, niettegenstaande het feit, dat zij aan de betaalzegelkas een korting van gemiddeld ruim 10 pCt. voor hare diensten verleent. Het waarom is niet zoo moeilijk aan te toonen daar de surplus-omzet geenerlei extra-kosten, noch van winkelruimte noch van personeel met zich brengt en het winkelbedrijf dus van deze surplus-omzet een winst maakt ter grootte van het verschil tusschen het brutowinstopslagpercentage en het uit te betalen kortingspercentage aan de betaalzegelkas.

Verdwijning van de betaalzegelkassen zou niet vermogen te leiden tot een vermindering van den aankoop van goederen op credit, doch zou het publiek slechts dwingen op andere wijze in haar behoefte te voorzien. En het is duidelijk, dat in een dergelijk geval het publiek zich voor voorziening in deze behoefte zou wenden tot het afbetalingsbedrijf, waarmede tevens aan de contante winkelbedrijven het volle bedrag der surplus-omzetten — hetwelk waarlijk niet gering is — zou ontvallen.

Het feit, dat in de practijk betaalzegelkassen en afbetalingsbedrijven zich in de laatste tientallen jaren naast elkander hebben kunnen ontwikkelen, toont aan, dat beide categorieën van ondernemingen in bepaalde, in de practijk gebleken, behoeften hebben kunnen voorzien. Tevens, dat hun arbeidsterreinen, op bepaalde plaatsen elkander rakend, over het geheel genomen verschillend zijn.

De betaalzegelkas bestrijkt het gebied van de kleinere aankoopcredieten, welke in betrekkelijk korte periode en dus met in verhouding groote aflossingen, moeten worden angezuiverd. Zij stelt de voorschotnemer in staat in speciale winkels tegen contante prijzen te koopen niet alleen, doch ook de juridische eigendomsrechten van het gekochte blijven bij den voorschotnemer. De betaalzegelkas heeft slechts een practisch ongedekte vordering op den voorschotnemer, die, ongeacht of hij zijn schuld aan de betaalzegelkas voldoet of niet, het volle gebruik van de met bons gekochte goederen behoudt.

Anderzijds heeft de betaalzegelkas, zoodra het voorschot aan den voorschotnemer is verstrekt, een schuld aan op dat oogenblik nog onbekende winkeliers ter grootte van het nominale voorschotbedrag onder aftrek van de overeengekomen korting. En zij heeft deze schuld te betalen onafhankelijk van de vraag of de voorschotnemer zijn verplichtingen tegenover haar zal nakomen.

De positie van de betaalzegelkas is dus, zoowel naar de zijde van den winkelier als naar die van den voorschotnemer, zuiver die van financieele bemiddelaar, welke voor haar risico den voorschotnemer in staat stelt zich goederen op credit aan te schaffen, terwijl zij omgekeerd het aan het contante winkelbedrijf mogelijk maakt deze personen van de gewenschte goederen te voorzien.

Deze positie van financieel bemiddelaar — terecht in het Voorloopig Verslag op blz. 4 vermeld — maakt, zooals terloops reeds is aangeduid, 2 bronnen van inkomsten mogelijk, nl. 1e. de rentevergoeding, welke de voorschotnemer heeft te betalen; 2e. de korting, welke de winkelier bij de inwisseling der betaalzegels of bons verleent. Andere bronnen van inkomsten zijn niet aanwezig en de beide zooeven genoemde zijn naar hun wezen beperkt, daar zoowel voor de rente als voor de winkelierskorting (provisie) practisch van afwijking naar boven geen sprake kan zijn. Deze limiteering van inkomsten maken voor de betaalzegelkas een uiterst voorzichtige creditverleeningpolitiek op straffe van ondergang noodzakelijk. Risico's van eenig belang zullen daarom reeds bij voorbaat geheel zijn uitgesloten, aangezien de verhaalbaarheid der vorderingen — afgezien nog van de kosten aan rechtsmaatregelen tot het achterhalen ervan verbonden — wegens het ongedekte karakter der verleende voorschotten uiterst gering is. De vrees, uitgesproken op blz. 5 van het Voorloopig Verslag,

dat het verstrekken van zegels aanleiding zou kunnen geven tot ernstige misstanden en verbreiding van de „leenziekte" in de hand zou werken, is dan ook niet gegrond.

Deze practische onverhaalbaarheid der vorderingen is dan ook één van de redenen, waarom de creditduur binnen een betrekkelijk kort tijdsverloop wordt gehouden, aangezien bij eenigen langeren duur de omstandigheden sinds het tijdstip der creditverstreking zich zoodanig zouden kunnen wijzigen, dat, indien op dat oogenblik een voorschot zou worden aangevraagd, dit door de betaalzegelkas niet zou zijn verleend. En juist in dergelijke verhoudingen zal de voorschotnemer zijn betalingsverplichtingen tegenover de betaalzegelkas eerder gaan verwaarlozen dan die tegenover bakker, kruidenier, huiseigenaar of afbetalingsmagazijn, omdat elk dezer groepen tegenmaatregelen kunnen treffen, terwijl de betaalzegelkas haar prestatie reeds ten volle in het verleden heeft verricht en deze niet meer ongedaan kan maken. Deze zwakke positie van de betaalzegelkas ten opzichte van den voorschotnemer is de reden, dat, alhoewel bij den aanvang van elke transactie normaliter elk risico wordt uitgesloten, geen enkele betaalzegelkas in de practijk ontkomt aan de noodzakelijkheid om op dubieuze debiteuren te moeten afschrijven.

Door deze oorzaken wordt vanzelfsprekend het arbeidsterrein dezer kassen ingeperkt. Zij zullen, door het gedwongen vasthouden aan een betrekkelijk korte creditperiode, als regel geen groote bedragen aan voorschotten kunnen verstrekken, aangezien met het grooter worden van het voorschotbedrag de noodzakelijke aflossing per week of per maand evenredig stijgt. Een voorschot van f 200 vordert bij een aflossingsduur van 25 weken incl. de rente, per week een aflossing van f 8.40 en het is duidelijk, dat dergelijke bedragen uit de tegenwoordige inkomsten der bevolkingsgroepen, waaruit de betaalzegelkas bij uitsteking haar cliënten put, niet kunnen worden terzijde gelegd. Het gemiddelde voorschotbedrag bedraagt dan ook in de practijk 20—40 gulden.

Voorschotten ten behoeve van den aankoop van kostbare voorwerpen of groote geldsommen vereischende installaties kunnen dan ook normaliter niet door de betaalzegelkas worden gefinancierd, doch zulks geschiedt practisch door de afbetalingsmagazijnen. Deze koopen zelf hun goederen in en zijn vrij in hun winst-calculatie binnen de grenzen der wederzijdsche concurrentie. Zij kunnen door hun grootere bruto-winst marge en de mogelijkheid om het renteverlies en risico in den prijs te calculeren, den nadruk leggen op de grootte van de wekelijksche en maandelijksche aflossingssom. Alhoewel de prijs in dit bedrijf natuurlijk niet geheel en al zonder belang is, blijft het voornaamste punt in deze bedrijfstak de grootte van het bedrag der periodieke aflossing, hetgeen ook in de onderlinge concurrentie-verhoudingen tot uitdrukking pleegt te komen. Daar de afbetalingsmagazijnen echter ook voorwerpen van minder groote kostbaarheid verkoopen, raken de beiderzijdsche arbeidsterreinen elkander op dit punt.

Karakteriseert het betaalzegelbedrijf zich door kleine voorschotten, korten aflossingsduur en groote periodieke aflossing, het afbetalingsbedrijf kenmerkt zich door groote credieten, langen aflossingsduur en zoo klein mogelijke periodieke aflossing. Daarnaast komt de betaalzegelkas in verhouding tot den debiteur te staan als het instituut, welker kosten van bemiddeling door den voorschotnemer nauwkeurig zijn vast te stellen, terwijl zulks t.o.v. het afbetalingsmagazijn niet het geval is.

Beide instituten hebben dus een taak te verrichten en vullen elkander als het ware wederkeerig aan.

Indien de Regeering dan ook in de M. v. A. betreffende de aanhangige wetsontwerpen inzake het afbetalingsbedrijf opmerkt, dat het eenigszins eenzijdig schijnt om alleen het oog te richten op de zwakere persoonlijkheden en daaraan de belangen van

anderen, die wel te prijzen inzicht en verantwoordelijkheidsbesef hebben, op te offeren, dan is mij dat uit het hart gegrepen.

En als de Regeering voortgaat te betoogen, dat koop en verkoop op afbetaling, toegepast met overleg, een prikkel kan zijn, die het sparen bevordert, dat voorwerpen van blijvend nut op deze wijze kunnen worden verkregen tegen het terzijde leggen van kleine bedragen, die anders wellicht aan vluchtig genot worden verdaan, dan lijkt het mij niet mogelijk deze uitspraken niet met even zooveel en wellicht met nog meer klem te doen gelden voor het betaalzegelbedrijf.

In het vorenstaande meen ik te hebben kunnen aantonen, dat het betaalzegelbedrijf een nuttige, economische en sociale functie in het maatschappelijk bestel vervult en dat de verdwijning van deze bedrijfspgroep eenerzijds niet zal vermogen te leiden tot een inkrimping van den omvang van aankopen op crediet, anderzijds naast het wegvallen van den surplus-omzet der contante winkelzaken, daarmede tevens de algemeene middenstandsbelangen zal schaden.

Op die gronden meen ik, dat instandhouding van deze bedrijfstak ook is in het algemeen belang.

De Geldschieterswet van 1932 stelt zich krachtens artikel 31 sub 3 op dit standpunt en schrijft voor, dat de maxima in de nader bij Algemeene Maatregel van Bestuur vast te stellen rentetabellen zoodanig zullen worden bepaald, dat zij het behalen van een redelijke winst bij degelijk beheer mogelijk maken.

Echter blijkt het, dat onder de thans vigeerende rente-tabellen het maken van een redelijke winst onmogelijk is sterker nog deze redelijke winst in het verleden hebben geleid en in de toekomst zullen voortgaan te blijven leiden tot verlies. Zulks is gevolg van het feit, dat, alhoewel weliswaar in art. 32 de mogelijkheid is geschapen om enkele noodzakelijk te maken kosten op den voorschotnemer te verhalen, verzuimd is de noodzakelijke incasso-kosten ter grootte van 5 pCt. van het ter beschikking van den voorschotnemer gestelde bedrag aan betaalzegels, hieronder te vermelden. Wordt deze leemte alsnog aangevuld — op de wenschelijkheid waarvan in het Voorloopig Verslag op blz. 3 wordt gewezen — dan zou daarmede het meest ernstige financiële bezwaar tegen de Geldschieterswet zijn ondervangen.

Overigens deel ik de meening van de leden, die in het Voorloopig Verslag opmerkten, dat zegelkassen in de Geldschieterswet niet thuis behooren en in afwachting van de eventueele beslissing der Regeering, na nader onderzoek omtrent de noodzakelijkheid van een afzonderlijke wettelijke regeling voor deze kassen, een ruimere interpretatie wenschten te geven aan de bevoegdheid der Kroon om vrijstelling te verlenen krachtens art. 44. Het koppelen van deze ruimere interpretatie aan de mogelijkheid om op andere wijze voldoende toezicht op de zegelbasis te kunnen uitoefenen lijkt mij, gezien het erkende onjuiste uitgangspunt der wet, in dit verband niet geheel billijk. Misbruiken behoeven hiervan niet te worden gevreesd.

Met betrekking tot de voorschriften, vervat in art. VII t.a.v. het in art. 14 der Wet voorgescreven Regester en het in de meening van die leden willen onderschrijven, die in het Voorloopig Verslag opmerkten, dat een ruime mate van vrijheid zal moeten worden gelaten wil de uitoefening van het bedrijf niet al te zeer worden belemmerd. Het groote aantal boekingen, dat zelfs reeds een middelgroot bedrijf in deze branche heeft te verrichten, belooft reeds enkele honderdduizenden, terwijl bedrijven voorkomen met drie tot zes honderd duizend boekingen per jaar.

Ten aanzien van art. IX en X betreffende de waarschuwing conform het bepaalde in art. 18 der Geldschieterswet steun ik gaarne de op blz. 7 van het Voorloopig Verslag te dezer zake gemaakte opmerking, dat het wenschelijk zou zijn voor te schrijven, dat Burgemeester en Wethouders slechts dan

een waarschuwing kunnen zenden, indien de Rechter heeft uitgemaakt, dat in strijd met de Wet is gehandeld. De noodzakelijkheid om onderscheid te maken tusschen opzettelijke en niet opzettelijke overtreding van de bepalingen der Wet zou daarmede aan urgentie belangrijk hebben ingeboet.

Noodzakelijk zal het zijn om het zegelrecht tot een zoo gering mogelijk bedrag terug te brengen. Transacties van tien gulden, zooals het Voorloopig Verslag op blz. 7 vermeldt, komen herhaaldelijk voor en ook bij de normale transacties maakt het bedrag aan zegelkosten een beteekenend deel uit van de kosten, welke voorschotnemers dezer instellingen hebben te voldoen.

A. W. HERMSE.

DE INVLOED VAN DE ARBEIDSWET OP DE KOSTEN VAN ONZE BROODVOORZIENING.

De voornaamste bepalingen van de Arbeidswet 1919, voorzover deze betrekking heeft op de arbeid in broodbakkerijen, bestonden in het verbod van den nachtarbeid en in het verbod van den verkoop van versch brood in de morgenuren. Het eerste verbod heeft vooral de kosten van onze broodvoorziening nadeelig beïnvloed, terwijl het tweede meer de aantrekkelijkheid van het broodgebruik heeft geschaad. In hoeverre de algemeen erkende vermindering van het broodgebruik aan dit verkoopverbod moet worden toegeschreven is natuurlijk moeilijk na te gaan.

De actie, die den laatsten tijd gevoerd wordt om versch brood weer voor het ontbijt verkrijgbaar te doen stellen, getuigt voldoende van de waarde, die een groote categorie van verbruikers daaraan toekent.

Wat betreft het verbod van den nachtarbeid spreekt het in zelf, dat dit groote veranderingen zou brengen van de methoden van werken, die in de bakkerijen algemeen gebruikelijk waren. Voorheen immers waren de bakkers vrij om met de eigenlijke broodbereiding zoo vroeg te beginnen als voor hen het voordeeligste uitkwam en juist daarom was de nachtarbeid algemeen ingevoerd. Het verbod echter noodzaakte de bakkers om hun prestaties gedurende enkele uren van den dag zóó belangrijk op te voeren, dat velen niet meer in staat waren om met de hulp van het bestaande personeel hun afnemers naar behooren te bedienen. Nu wilde het toeval, dat juist in de periode van invoering der Arbeidswet de resultaten van het bakkersbedrijf zeer bevredigend waren. De tarweprijzen daalden toen vrijwel voortdurend en als gevolg daarvan was de marge tusschen meel- en broodprijzen zoodanig, dat zonder groote bezwaren tot personeelsuitbreiding in de bakkerijen kon worden overgegaan. Zoo ondervond de Arbeidswet in het bakkersbedrijf geen onoverkomelijke weerstand, maar de personeelsvermeerdering, die zij heeft veroorzaakt, is zulke afmetingen gaan aannemen, dat zij de kosten van onze broodvoorziening belangrijk heeft verhoogd.

Van 1920 tot 1930 steeg in ons land het aantal personen, dat werkzaam is in broodbakkerijen van 37.676 tot 49.964, terwijl het aantal bakkerijen¹⁾ in dezen tijd toenam van 11.219 tot 13.061. Houden wij rekening met de bevolkingsaanwas dan blijkt, dat het aantal bakkerijen in die jaren constant is gebleven, maar dat de personeelsbezetting is uitgebreid met niet minder dan 17 pCt. Daaronder zijn dan nog de in loondienst werkende bakkers het meest toegevoegd, namelijk met 26 pCt. Men dient daarbij nog te bedenken, dat in hetzelfde tijdvak de mechanisatie in de bakkerijen vooral op het platteland nog zeer belangrijk is uitgebreid, waardoor naast de personeelsvermeerdering ook nog een verruiming van de kapitaalinvesteering heeft plaats gehad. Deze heeft evenzeer als kostenverhogende factor gewerkt, maar in hoeverre dit het geval is geweest is natuurlijk niet na te gaan.

¹⁾ Onder bakkerij wordt hier verstaan elk bakkersbedrijf, waarvan een zelfstandig bedrijfshoofd de leiding heeft.

De personeelsuitbreiding heeft zich evenzeer voorgedaan in de groote steden als op het platteland. Gerekend per 10.000 inwoners is het aantal personen, werkzaam in broodbakkerijen gedurende bovengenoemde periode, in Rotterdam toegenomen met 20 pCt., in Amsterdam met 19 pCt. en in Den Haag met 15 pCt. Daarbij dient men dan nog te bedenken, dat gedurende deze periode het filiaalbedrijf in de groote steden zich krachtig heeft ontwikkeld, zoodat de veronderstelling gewettigd is, dat de personeelsbezetting van de broodwinkels daar nog sterker is toegenomen dan die van de broodbakkerijen. In verschillende streken van het platteland is de toeneming nog grooter, hetgeen vooral het geval is, wanneer er overwegend kleine bedrijven gevestigd zijn. Zoo zien wij bijv. in Noord-Groningen een personeelstoename van 25 pCt., op de Veluwe van 22 pCt. en in de Betuwe van 18 pCt. De grootste procentuele toeneming van het geheele land vertoont de Mijnstreek in Zuid-Limburg met 32 pCt., maar hier moeten wij natuurlijk ermede rekening houden, dat door uitbreiding van en verandering in de samenstelling van de bevolking het broodverbruik daar aanzienlijk is toegenomen.

Aantal personen werkzaam in broodbakkerijen gerekend per 10.000 inwoners. ¹⁾

	1930				1920				Toeneming			
	Bedr. Hoofden	Brood-bakkers	Overig personeel	Totaal	Bedr. Hoofden	Brood-bakkers	Overig personeel	Totaal	Bedr. Hoofden	Brood-bakkers	Overig personeel	Totaal
Amsterd.	5,1	26	20	51	4,0	25	14	43	1,1	1	6	8
Den Haag	3,9	30	40	74	2,8	29	32	64	1,1	1	8	10
Rotterd.	3,5	27	27	57	3,4	25	19	47	0,1	2	8	10
Utrecht..	7,6	34	19	60	7,4	30	16	53	0,2	4	3	7
Groning.	10	33	17	60	12	28	15	55	-2	5	2	5
N. Gron.												
Prov...	31	40	9	80	31	25	8	64	0	15	1	16
Friesch												
Weidegeb.	25	43	18	86	24	33	20	77	1	10	-2	9
Industr.												
Gebied												
Twente en												
Achterh.	16	34	10	60	17	28	9	54	-1	6	1	6
Veluwe ..	26	44	7	77	25	33	5	63	1	11	2	14
Midden												
Zd.-Holl.	18	41	9	68	20	35	6	61	-2	6	3	7
DeBetuwe												
enO.rivier												
Gebied ..	30	39	4	73	28	30	3	61	2	9	1	12
Zeeland..	26	30	4	60	25	24	3	52	1	6	1	8
De Meierij	19	30	8	57	20	27	5	52	-1	3	3	5
De Mijnstreek	10	23	14	47	12	17	9	38	-2	6	5	9
Het Rijk	16	34	13	63	16	27	11	54	0	7	2	9

¹⁾ De cijfers zijn ontleend aan de volkstellingen van 1930 en 1920.

Uit de hier gekozen voorbeelden blijkt tevens, dat daar, waar de bakkerijen dooreengenomen het kleinste zijn en — zooals te verwachten is — de personeelssterkte per 10.000 inwoners het grootst, deze personeelssterkte naar verhouding nog het meeste is gestegen ook. Opmerkelijk is de eveneens groote stijging van de personeelssterkte in de groote steden. Het verschil met de plattelandsbakkerijen is hier echter, dat in de groote steden vooral het ongeschoolde personeel uitbreiding onderging, terwijl dit op het platteland voornamelijk het geval was met de in loondienst werkende broodbakkers. Hierdoor zijn dus de kosten op het platteland naar verhouding meer gestegen.

Is onder invloed van een en ander onze broodvoorziening rechtstreeks duurder geworden, indirect heeft de Arbeidswet tot het duurder worden bijgedragen door den ontwikkelingsgang in het bakkersbedrijf in andere banen te leiden. Terwijl men namelijk aan de hand van de na-oorlogse ervaringen in andere bedrijfstakken en op grond van de ontwikkeling van

techniek en organisatie een groei zou moeten verwachten in de gemiddelde bedrijfsomvang der bakkerijen, ziet men, dat eerder een inkrimping heeft plaats gehad.

Waar de meeste groote bakkerijen gevestigd zijn — dat is in de groote steden — is het aantal bedrijfs-hoofden naar verhouding sterker toegenomen dan het personeel, zoodat daar de gemiddelde personeelsbezetting per bakkerij aanzienlijk gedaald is. Het gemiddeld aantal bedrijfshoofden per 10.000 inwoners steeg van 1920 tot 1930 in Den Haag met 39 pCt., in Amsterdam met 23 pCt. en in Rotterdam en Utrecht ieder met 3 pCt. De gemiddelde personeelsbezetting per bakkerij daalde daardoor in Amsterdam met 8 pCt., in Den Haag met 16 pCt. en in Utrecht met 10 pCt., terwijl het aantal in loondienst werkende broodbakkers in de beide eerste steden terugliep met resp. 21 en 24 pCt. In Rotterdam is de gemiddelde personeelsbezetting, dank zij de enorme vermeerdering van het aantal in broodbakkerijen werkende personen, nog toegenomen. Alleen in Groningen, de stad met het hoogste gemiddelde aantal bedrijfshoofden, heeft in dezen tijd een vermindering plaats gehad van 17 pCt., terwijl de personeelsbezetting is gestegen met 18 pCt. Daar heeft dus een direct aanwijsbare concentratie plaats gehad. Hetzelfde verschijnsel doet zich voor in sommige industriegebieden, waar concentratie veelal heeft plaats gehad onder invloed van de ontwikkeling der verbruikerscoöperaties.

In alle overige streken van ons land, waar meestal de kleine bakkerij nog toonaangevend is, is wel de gemiddelde personeelsbezetting per bakkerij gestegen, maar van eenige concentratie in de broodvoorziening is daar geen sprake geweest. Veeleer is de stijging daar rechtstreeks te wijten aan de bepalingen van de Arbeidswet.

Gemiddelde personeelsbezetting gerekend per 100 bedrijfshoofden.

	1930		1920		Toe- of afnemng in percenten	
	Brood-bakkers	Totaal	Brood-bakkers	Totaal	Brood-bakkers	Totaal
Amsterdam ...	500	1.000	630	1.038	-21	-8
Den Haag	785	1.900	1.030	2.260	-24	-16
Rotterdam ...	770	1.640	715	1.380	8	19
Utrecht	450	790	404	720	-11	-10
Groningen	320	565	241	479	33	18
Noord-Gr.						
Provincie ..	130	254	81	208	60	22
Friesch						
weidegeb. ...	170	338	138	322	23	5
Industr. geb.						
Twente en						
Achterh. ...	210	370	168	319	25	16
Veluwe	168	297	135	257	24	16
Midd. Z.-Holland	220	367	180	310	22	12
Betuwe en Oost						
Riv. geb. ...	128	240	108	221	18	8
Zeeland	115	231	98	211	17	10
Meierij	158	295	134	265	18	11
Mijnstreek	223	457	148	325	51	40
Het Rijk	200	384	170	336	17	14

Hoewel algemeen wordt aangenomen, dat in de na-oorlogsjaren het broodverbruik in ons land nog is teruggelopen, is het niet mogelijk, dit aan de hand van officieele statistieken aan te toonen ¹⁾. Het verbruik van andere broodsoorten dan tarwebrood is namelijk nog van te groote omvang dan dat wij de cijfers betreffende het verbruik van tarwemeel als maatgevend zouden kunnen beschouwen voor de ontwikkeling van het broodgebruik in het algemeen.

Een indicatie betreffende den omvang van het gebruik van andere broodsoorten vinden wij door de

¹⁾ Zie ons artikel in Econ.-Stat. Berichten van 14 Dec. 1932.

hoeveelheden te berekenen, die aan tarwemeel en bloem in de bakkerijen gemiddeld per broodbakker verwerkt worden. Wij mogen namelijk wel aannemen, dat hoe kleiner die hoeveelheden zijn, des te meer ander meel verwerkt wordt.

Uit deze berekening blijkt dan, dat wat betreft tarwebloem in Groningen zoowel het verbruik per hoofd der bevolking als de hoeveelheid, die gemiddeld per bakker verwerkt wordt, geringer is dan in eenige andere provincie van ons land. In Zuid-Holland is daarentegen juist het omgekeerde het geval. Alleen in Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht verwerken de bakkers meer tarwebloem dan gemiddeld over ons heele land, terwijl ook het verbruik per hoofd der bevolking in die provincies hooger is dan het rijksgemiddelde.

Uit de onderlinge vergelijking van de volgende cijfers blijkt duidelijk, dat het gebruik van andere soorten dan tarwebrood (waaronder wij ook rekenen tarwebrood, dat vervaardigd is uit bloem en meel, niet door bakkerijen ingeslagen) vooral in de noordelijke provincies nog een belangrijke rol speelt in de broodvoorziening. Wanneer wij dan ook zien, dat in de jaren na den oorlog het gemiddelde verbruik per hoofd der bevolking van tarwemeel en -bloem in ons land is toegenomen, houdt dit in de eerste plaats in, dat er een verschuiving heeft plaats gehad van het verbruik der andere broodsoorten naar dat van brood bereid uit tarwemeel en -bloem.

Gemiddelde hoeveelheid tarwebloem, die per broodbakker verwerkt wordt.

	I	II	III	IV	V
Groningen	69	256	19.300 kg	7.550 kg	44,6 kg
Drente	66	266	21.400 „	8.050 „	51 „
Friesland	88	253	19.300 „	7.610 „	57 „
Overijssel	64	293	28.500 „	9.700 „	57 „
Gelderland	69	273	25.100 „	9.200 „	63 „
Noord-Holland ...	59	370	59.700 „	16.100 „	69 „
Utrecht	64	326	42.500 „	13.100 „	70 „
Zuid-Holland	63	420	75.500 „	17.920 „	74 „
Zeeland	60	215	21.300 „	10.000 „	60 „
Noord-Brabant ...	58	247	28.400 „	11.500 „	64 „
Limburg	49	258	27.300 „	10.610 „	51 „
Het Rijk	63	300	37.000 „	12.300 „	64,5 „

I. Aantal personen, werkzaam in broodbakkerijen per 10.000 inw.

II. Aantal broodbakkers (inclusief bedrijfshoofden) per 100 bakkerijen.

III. Gemiddelde inslag van tarwebloem per bakkerij in 1932-'34.

IV. Gemiddelde hoeveelheid tarwebloem en -meel verwerkt per bakker. Het aantal bakkers is gerekend op basis 1930. De hoeveelheid op het gemiddelde van 1932-'34.

V. Gemiddeld verbruik per hoofd der bevolking over de jaren 1932-'34.

De toeneming in het verbruik van tarwemeel en bloem was gedeeltelijk een gevolg van het hoge welvaartspeil in de jaren na den oorlog, gedeeltelijk van de gunstige prijsverhoudingen van tarwebrood ten opzichte van andere broodsoorten en vele andere levensmiddelen. Dat deze gunstige prijsverhoudingen zich konden ontwikkelen ondanks de prijsverhoogende invloed van de Arbeidswet is te danken aan de bijna voortdurende daling, die de internationale tarwemarkten na den oorlog te zien gaven.

Vergeleken bijv. met 1913 lag het prijsniveau van roggebrood in de jaren na den oorlog altijd hooger dan dat van tarwebrood. Zoo was ongebuil tarwebrood omstreeks 1924 ongeveer anderhalf maal zoo duur als voor den oorlog, terwijl roggebrood ongeveer tweemaal zoo duur was. De prijzen van witbrood bewogen zich toen op een niveau, dat daartusschen ongeveer het midden hield. Het tijdelijke scherpe herstel van de graanmarkten in 1925, weer gevolgd door een meer geleidelijke daling, brengt in 1929 de prijzen van roggebrood weer op rond tweemaal het niveau van voor den oorlog, terwijl toen witbrood nog ongeveer 1.65 maal zoo duur was. Ongebuil tarwebrood is dan inmiddels op een hooger prijsniveau gekomen

dan het in 1924 had bereikt. Gedurende de dan volgende crisisjaren, waarin een volkomen ineenstorting van de graanmarkten plaats heeft, verliest ongebuil tarwebrood zijn voorsprong op wit tarwebrood geheel, maar de prijsverhouding tusschen roggebrood en tarwebrood wordt voor het eerste nog ongunstiger dan zij alreeds was.

Waren dus de prijzen van tarwebrood ten opzichte van roggebrood zeer gunstig, dit was eveneens — hoewel in veel mindere mate — het geval ten opzichte van andere levensmiddelen. Gedurende de periode, waarin de Arbeidswet werd ingevoerd, daalden de broodprijzen, althans die van tarwebrood, zelfs nog sterker dan de prijzen van andere levensmiddelen, zoodat in 1924 de kosten voor voedingsmiddelen van arbeidersgezinnen in Amsterdam bijv. nog 1.76 maal zoo hoog waren als gemiddeld van 1911 tot 1913. De scherpe stijging van de broodprijzen in 1925 wordt echter door de overige levensmiddelen niet gedeeld, zoodat in dat jaar brood in een ongunstige positie is gekomen. Het duurt zelfs tot in 1929 voordat deze weer geheel is gelijkwaardig. In de eerste jaren van de crisis dalen de andere levensmiddelen misschien nog sterker in prijs dan brood, zoodat bij het in werking treden van de tarwewet de prijsniveaux zoowel van tarwebrood als van andere levensmiddelen in ongeveer gelijke verhoudingen stonden tot die van voor den oorlog.

	Wit melkbrood	Wit waterbrood	Ongeb. tarwebrood	Roggebrood	I	II
1913	100	100	100	100	—	—
1921	235	228	187	243	217	68.5
1922	190	181	156	209	184	69
1923	177	166	147	193	171	73
1924	178	167	151	194	176	75.8
1925	194	186	173	210	176	73
1926	186	178	164	195	161	74.9
1927	183	176	164	196	163	75.5
1928	179	171	160	198	166	77.2
1929	169	160	153	194	162	73.5
1930	162	152	146	183	150	78.7
1931	144	133	130	159	136	76.5
1932	133	123	123	157 ¹⁾	119	76.9
1933	136	130	129	163 ¹⁾	120	72.5
1934	139	135	132	184 ²⁾	124	77.2

I. Kosten van levensonderhoud (voedingsmiddelen) voor arbeidersgezinnen in Amsterdam. 1911—1913 = 100.

II. Hoeveelheid tarwemeel en -bloem door fabricage en invoer ter beschikking gekomen voor verbruik per hoofd der bevolking.

Zooals uit de bovenvermelde verhoudingscijfers blijkt, is de prijsverhoogende invloed, die de arbeidswetgeving van 1919 op onze broodvoorziening heeft uitgeoefend — althans voorzover het tarwebrood betreft — volledig geneutraliseerd door de daling van de graanmarkten. Nu deze daling echter is tot staan gekomen en de graanprijzen in ons land eerder een tendens tot stijgen vertoonen, mogen wij verwachten, dat thans de tijd is aangebroken, waarin de gevolgen van de Arbeidswetgeving hun invloed zullen doen gelden.

Het is natuurlijk een open vraag in hoeverre de omvang van het broodverbruik daardoor zal worden aangetast. De geringe elasticiteit in de vraag naar brood wettigt de verwachting, dat wanneer het broodverbruik verder zou verminderen, dit zeer langzaam in zijn werk zou gaan. In dit verband meenen wij er op te moeten wijzen, dat onder invloed van de gunstige positie, die tarwebrood vergeleken met roggebrood en andere levensmiddelen in de eerste jaren na de oorlog innam, het verbruik van brood bereid uit tarwemeel en -bloem sterk is toegenomen. Zoo stegen de hoeveelheden tarwebloem en -meel, die in ons land ter beschikking van de consumptie kwamen

¹⁾ Berekend op basis van de prijzen in de provincie Groningen.

²⁾ De verhoudingscijfers zijn berekend uit opgaven van diverse bakkers in iedere gemeente boven 10.000 inwoners. De gemiddelden per gemeente zijn gewogen naar het inwonersaantal.

van bijv. 68.5 kg per hoofd der bevolking in 1921 tot 75.8 kg in 1924. Gedurende de volgende vijf jaren, waarin brood ten opzichte van andere levensmiddelen in een meer ongunstige positie was geraakt, bedroegen deze cijfers gemiddeld 74.8 kg. Van een verdere stijging was toen geen sprake meer. In de eerste vijf crisisjaren, waarin de tarwebroodprijzen een zeer scherpe daling te zien gaven, steeg dit gemiddeld tot 76.3 kg.

De gevolgen van onze Arbeidswetgeving kunnen natuurlijk niet meer ongedaan gemaakt worden. Een opheffing van het verbod van nachtarbeid bijv. zou — nu de broodvoorziening geheel op dit verbod is ingesteld — waarlijk niet alleen om sociale redenen ongewenscht zijn.

Het is dan ook noodzakelijk om andere maatregelen te overwegen, die tot meer rationeële methoden in onze broodvoorziening zullen leiden en zodoende de prijsverhoogende invloed van onze Arbeidswet zullen compenseeren. Om echter het verloop van de broodprijzen reeds dadelijk in een gunstiger richting te sturen dan waarin deze zich thans bewegen, zou men kunnen komen tot een meer soepele toepassing van de monopolieheffingen op buitenlandse tarwe. Niet alleen zou daarmee zoowel het broodverbruik gediend zijn als allen, die bij de broodvoorziening zijn betrokken, maar tevens het algemeen belang. Brood neemt immers een zeer vooraanstaande plaats in onder de levensmiddelen, misschien meer dan in eenig land het geval is, en het is daarom zeer te betreuren, dat als gevolg van de diverse regeeringsmaatregelen onze broodprijzen zich, vergeleken met die in de meeste andere landen, nog steeds op een zoo hoog niveau bewegen.

Dr. B. AMMERLAAN.

IN- EN UITVOER VAN STEENKOLEN IN HET EERSTE KWARTAAL 1936.

Het eerste kwartaal van 1936 heeft voor de Nederlandsche mijnindustrie een opmerkelijke verbetering gebracht.

Bij de beschouwing van de kolenbeweging van ons land werd er het vorig jaar in dit tijdschrift¹⁾ op gewezen, dat terwijl Nederland in het onderzochte jaargedeelte tot zelfs in de beste jaren altijd een invoeroverschot had gehad, dit in 1935 voor een uitvoeroverschot had plaats gemaakt. Wij verbonden daaraan het betoog, dat de Crisisinvoerwet haar doel, de bestrijding of het voorkomen van een overmatigen invoer en het stabiliseeren van in jaren van welvaart bestaande verhoudingen, voorbijschiet, wanneer zij, gelijk hier het geval is, wordt benut om wezenlijke veranderingen in het economisch leven aan te brengen.

De toen gesignaleerde verschijnselen maakten in het eerste kwartaal van 1936 verderen voortgang. De verhouding van in- en uitvoer laat een *belangrijk kolenuitvoeroverschot* zien, iets, dat in voor-crisisjaren niet is voorgekomen. Onderstaande cijfers (tabel 1) maken een vergelijking met de laatste jaren mogelijk.²⁾

Tabel 1. In- en uitvoercijfers van steenkolen in het eerste kwartaal in 1000 tonnen (zonder bunkerkolen ingevoerd op doorvoerdokument).

	Steenkolen		Cokes		Briketten		Bunkerkolen		Invoer- (+) of uitvoer- (-)
	inv.	uitv.	inv.	uitv.	inv.	uitv.	vreemde schepen	Nederl. schepen	
1933	1.354	778	116	458	91	86	79	30	+ 130
1934	1.494	758	143	477	91	86	98	52	+ 257
1935	1.166	689	91	584	77	78	22	26	- 65
1936	1.141	723	115	627	66	79	78	41	- 226

¹⁾ E.-S. B. van 20 Maart 1935, blz. 259. Tevens zij opgemerkt, dat gegevens over vroegere jaren in dit artikel niet zijn opgenomen. Hiervoor mag worden verwezen naar het hiervoor genoemde artikel en de reeds eerder verschenen geschriften: „Het Kolenvraagstuk in Nederland” en „Toekomstperspectieven der Nederlandsche steenkolenpolitiek”.

²⁾ Alle in dit artikel verwerkte gegevens zijn ontleend aan publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Deze cijfers wijzen er reeds op, dat de Nederlandsche mijnbouw van de beperking van den invoer belangrijke voordeelen heeft gehad. Het aanbod op de binnenlandsche markt is kleiner geworden. De verhouding van binnenlandsche productie tot verbruik is nimmer zoo gunstig geweest als in het afgelopen jaargedeelte. Terwijl tot dusverre deze verhouding de 100 pCt. niet te boven is gegaan, hetgeen zeggen wil, dat de binnenlandsche productie het verbruik niet overtrof, geeft het cijfer voor 1936 een niet onaanzienlijke verhooging. Tabel 2 geeft een inzicht in de ontwikkeling van dit cijfer. Daarin vindt men tevens de vraag beantwoord, of de Nederlandsche kolen van de binnenlandsche markt zijn verdrongen.

Tabel 2.

Binnenlandsche productie in pCt. van het verbruik.

1921	57	1929	88
1922	55	1930	94
1923	64	1931	100
1924	62	1932	100
1925	69	1933	99
1926	85	1934	96
1927	84	1935	99
1928	92	1e kw. 1936	107

De productie vertoonde in het eerste kwartaal van dit jaar een opleving en nam met 5 pCt. toe. In de tegenwoordige omstandigheden mag een dergelijke toeneming aanzienlijk genoemd worden. Te meer betekenis heeft o.i. deze productie-stijging, omdat de vermindering van de productie sedert het jaar van topproductie zoo klein is, gelijk wij elders¹⁾ reeds hebben geschetst. Het is stellig jammer, dat door verschillende omstandigheden, zooals de gedrukte stand van het bedrijfsleven en de ongewoon zachte winter, het Nederlandsche verbruik zoo beperkt blijft en nog geen opleving vertoont. Deze feiten komen alle tot uiting in de cijfers, verwerkt in tabel 3.

Tabel 3.

Productie en verbruik in het eerste kwartaal 1935 en 1936. (in 1000 tonnen).

	1935		1936	
	productie	v. verbruik beschikb.	productie	v. verbruik beschikb.
Jan.	1024	1015	1058	1021
Febr.	938	902	960	837
Maart	931	910	1015	949
Totaal 1e kw.	2893	2827	3033	2807

Wijziging van 1936 t.o.v. 1935:

productie + 5 pCt.; voor verbruik beschikbaar — 1 pCt.

Uiteraard is het afgelopen jaargedeelte nog te kort om reeds thans eenige conclusie uit het cijfermateriaal te trekken. Toch kan men den indruk niet van zich afzetten, dat wanneer men bedenkt, dat eenerzijds de prijzen in stijgende richting gaan, anderzijds de uitvoer en de productie toenemen — de bedrijfs-economische moeilijkheden voor de mijnen sterk verminderen, te meer wanneer men in aanmerking neemt, dat de verschenen jaarverslagen over het afgelopen jaar reeds wijzen op — zij het ook kleine — bedrijfswinsten. Resten natuurlijk op te lossen de bedrijfstechnische moeilijkheden, waaronder het mijnbedrijf en meer speciaal de mijnwerkersbevolking in den vorm van rationalisatie der productie met verhoogde opbrengst per arbeider en bijgevolg verminderde arbeidsaanwending gebukt gaat.

Bij de in- en uitvoercijfers is na het hiervoor reeds vermelde in het bijzonder de waardebeweging belangwekkend. Zetten de daarbij gesignaleerde verschijnselen zich voort, dan zal het stellig de moeite loonen het vraagstuk der waardebewegingen in breder opzet na te gaan. Ter kennismaking met de verschijnselen zijn hier enkele cijfers opgenomen. Zoo zijn in tabel 4 verwerkt de in- en uitvoeren in de eerste kwartalen van 1935 en 1936, alsmede hun gemiddelde waarde per ton.

¹⁾ Zie noot 1 in de eerste kolom.

Tabel 4.

In- en uitvoer in hoeveelheden en waarde (in 1000 Gulden).

	Invoer			Uitvoer		
	tonnen	waarde	gem. waarde per ton	tonnen	waarde	gem. waarde per ton
steenkolen						
1935	1.165.574	7.007	f 6,01	689.486	5.319	f 7,72
1936	1.140.751	7.069	„ 6,20	723.070	5.203	„ 7,20
cokes						
1935	91.236	722	„ 7,92	583.959	3.826	„ 6,55
1936	115.335	906	„ 7,86	626.516	4.206	„ 6,71
briketten						
1935	77.414	648	„ 8,37	78.092	598	„ 7,66
1936	65.571	552	„ 8,41	79.005	591	„ 7,48
bunkerkolen vreemde schepen						
1935				22.345	131	„ 5,87
1936				77.640	464	„ 5,98
Nederl. schepen						
1935				25.791	172	„ 6,67
1936				41.208	271	„ 6,58

Beperken wij de beschouwingen tot het hoofartikel steenkolen, dan valt op, dat de ingevoerde kolen 3 pCt. in prijs zijn gestegen, terwijl bij den uitvoer de prijs met bijna 7 pCt. is gedaald. Er zijn verschillende aanwijzingen, die het aannemelijk maken, dat de stijging van den prijs van ingevoerde kolen ook in de volgende kwartalen gehandhaafd zal blijven.

Daarnevens zij ook de aandacht gevestigd op den export en het waardeverloop bij de verschillende landen. Tabel 5 geeft hierin een nader inzicht, waarbij wij de landen van bestemming in twee groepen splitsen.

Tabel 5.

Uitvoer van steenkolen, cokes en briketten in het 1e kwartaal 1936.

Groep A.	Steenkolen		Cokes		steenkoolbriketten	
	tonn.	1000gld.	tonn.	1000gld.	tonn.	1000gld.
Duitschland.....	222.933	1.719	107.788	1.106	31.615	275
België en Luxemb.	212.026	1.251	146.188	752	21.892	122
Frankrijk	202.736	1.729	94.510	520	16.497	130
Zwitserland.....	27.581	216	2.320	15	9.001	63
Groep B						
Argentinië	32.280	167				
Griekenland	5.692	24				
Zuid-Slavië	1.000	5	5.789	35		
Spanje	4.944	24				
Fr. Marokko, Tanger	1.809	9				
Sp. Marokko	2.335	14				
Noorwegen	1.990	10	57.068	371		
Zweden.....	7.414	32	195.961	1.294		
Gr.-Brittannië....			2.971	19		
Italië			6.851	48		
Tunis			2.705	16		
Totaal	723.070	5.203	626.516	4.206	79.005	591

Recapitulatie				
landengroep A ..	665.276	4.915	350.806	2.393
„ B ..	57.464	285	271.345	1.783

Berekent men nu het bedrag, dat ieder dier landen gemiddeld per ton heeft moeten betalen, dan wordt het volgende beeld verkregen.¹⁾

Tabel 6.

Gemiddelde waarde per ton uitgevoerde kolen voor verschillende bestemmingen (in Gulden per ton).

Landengroep	steenkolen		cokes	steenkoolbriketten
	A gemiddeld	B		
Landengroep A gemiddeld	7,39		6,82	
„ B		4,96	6,50	
Voor de landen van groep A afzonderlijk:				
Duitschland	7,71	10,25	8,70	
België en Luxemburg ..	5,90	5,14	5,57	
Frankrijk	8,52	5,50	7,78	
Zwitserland	7,83	6,47	7,—	

¹⁾ Het behoeft geen betoog, dat hierbij de kwaliteitsverschillen een rol spelen en de samenstelling van den export ten deze den gemiddelden prijs zeer wel kan beïnvloeden. Men zou uit dienen te gaan van gespecificeerde cijfers, als bijv. de Engelsche uitvoerstatistiek geeft, welke onderscheidt naar afmeting en soort. Ook dan doen zich echter soortgelijke belangrijke prijsverschillen voor.

Zoals uit deze cijfers blijkt, zijn de prijsverschillen zeer belangrijk. Het verdient de aandacht, dat de landen gegroepeerd in groep A in meer dan één opzicht van die van groep B te onderscheiden zijn. Zijn het in de eerste plaats de landen, die tot de min of meer natuurlijke afzetgebieden van Nederland behoren, daarnaast zijn het ook de landen, waar een reglementering van den invoer van kracht is, terwijl in de landen, gegroepeerd in groep B, vrijwel geen beperkende bepalingen t.a.v. den invoer van steenkolen gelden en deze vrijwel alle behooren tot de omstreken kolenmarkten. In het bijzonder wordt daarbij de aandacht op het artikel steenkolen gevestigd, waar de bedoelde verschijnselen zich in hun zuiversten vorm voordoen.

Eenigermate een verklaring te geven van het ontstaan dezer prijsverschillen valt buiten het kader van dit opstel. Eén zijde van dit veelzijdige vraagstuk willen wij echter wel belichten.

Wanneer een land een beperking van zijn invoer tot stand brengt, begrenst het daarmee de concurrentie en schept het een binnenlandsch prijsniveau. Voor de buitenlandsche leveranciers, — en dit geldt zeker voor een artikel als steenkolen, welks verkoop in vrijwel alle landen op een of andere wijze centraal geregeld of beïnvloed wordt — ontstaat de toestand, dat zij in hun quantum zijn beperkt, waarmee de concurrentieprikkel komt te vervallen. Het streven, dat zich dan openbaart, zou men met „to make the best price of it” kunnen aangeven. Overtuigd als men is, dat een invoer-behoefte de toegestane quantiteiten zal doen plaatsen, vraagt men hogere prijzen. Het was reeds regel voor verschillende markten afwijkende prijzen te vragen. Is de markt eenmaal gesloten, dan kan het principe: reken wat de markt kan verdragen, meer volledig tot uiting worden gebracht. Daaruit laat zich ook weer de verschillende vorm bij de diverse producten verklaren. In zijn zuiveren vorm kent men dit verschijnsel ook bij de Nederlandsche boteruitvoeren. Gezien in dit licht verdienen zoowel de divergentie in het waardeverloop bij in- en uitvoer, als de uiteenlopende prijzen bij den uitvoer de voortdurende aandacht van de regelende instanties en dient in het bijzonder voor analogie bij den invoer te worden gemaakt.

Tenslotte verdient nog de bestemming der producten de aandacht. Zoals uit tabel 5 blijkt, heeft Duitschland voor wat betreft het artikel steenkolen onze andere groote afnemers ter zijde gestreefd en neemt het nu voor dit artikel de eerste plaats als exportland in. Dit verschijnsel is stellig opmerkelijk. De uitvoer naar Duitschland heeft een omvang gekregen, die hij tevoren nimmer gehad heeft.

Tabel 7.

Uitvoer van steenkolen naar Duitschland in 1000 tonnen.	
1926	163
1927	322
1928	702
1929	605
1930	613
1931	622
1932	643
1933	605
1934	719
1935	690
1e kw. 1936	223

Bijzondere aandacht verdient deze ontwikkeling door het feit, dat Duitschland niet in de gelegenheid is zijn afnemers te voldoen, uit hoofde waarvan de Nederlandsche uitvoer belangrijk is beperkt moeten worden. Daarom is het stellig van belang, dat deze verhoogde export een grootere belasting van het Nederlandsche export-bedrag uitmaakt. Immers overschrijden de hiervoor geveerde bedragen het gemiddelde der laatste 4 jaren met ongeveer 30 pCt.

Tabel 8. Uitvoer van steenkolen naar Duitschland waarde in 1000 Gulden.

1930	7.085
1931	6.593
1932	5.353
1933	4.803
1934	5.532
1935	5.327
1e kwartaal 1936	1.719

Stelt men het totaal van den Nederlandschen kolen-, cokes- en steenkoolbriketten-uitvoer naast den totalen Nederlandschen uitvoer naar Duitschland, dan wordt het volgende beeld verkregen:

Tabel 9.

Overzicht van het aandeel van de mijnproducten in den totalen uitvoer naar Duitschland.

	totaal uitvoer naar Duitschland (zonder goud enz.)	steenkolen, cokes steenkoolbriketten (stat. no's 313, 314, 317)	idem in % v. h. totaal
1930	f 365.713.621 *)	f 16.473.732 *)	4,5
1931	„ 255.960.511 *)	„ 15.734.169 *)	6,1
1932	„ 176.495.034	„ 10.948.082	6,2
1933	„ 156.119.155	„ 10.403.061	6,7
1934	„ 175.694.023	„ 10.771.106	6,1
1935	„ 129.250.114	„ 10.638.387	8,2
1936 1e kw. „	27.343.036	„ 3.100.076	11,3

*) 1930 en 1931 incl. bunkercolen voor Duitse schepen.

Klaarblijkelijk heeft dus de Nederlandsche Regeering in verband met den toestand van de mijnindustrie en waarschijnlijk meer speciaal ten behoeve van den toestand van de mijnwerkers het wenschelijk geacht het betalingscontingent voor mijnproducten te verhoogen. d. G.

HET ABSOLUTE RENDABILITEITSBEGINSEL IN HET VERKEERSWEZEN.

In Heft II van den dertienden jaargang van het „Zeitschrift für Verkehrswissenschaft“, bespreekt Prof. Dr. Ing. Carl Pirath in een artikel „Staat und Verkehr im Wandel der Zeiten“ o.a. de volgende vraag, tegen welker door hem gegeven beantwoording wij scherp stelling moeten nemen.

„Kann“, zoo vraagt hij zich af, „das absolute Rentabilitätsprinzip, das bisher für die Eisenbahnen maßgebend war, noch eine praktische Bedeutung für die heutige und zukünftige Verkehrswirtschaft haben?“ (blz. 32). En twee bladzijden verder trekt hij als resultaat van zijn aan deze vraag gewijde beschouwing, de volgende conclusie: „Das absolute, privatwirtschaftliche Rentabilitätsprinzip, wie es bisher durchweg für die Eisenbahnunternehmungen Grundsatz war, wird durch ein partielles Rentabilitätsprinzip für die Verkehrsunternehmungen im Interesse der Volkswirtschaft ersetzt werden müssen“.

Om hierop met vrucht critiek te kunnen uitoefenen, zal het in de eerste plaats noodig zijn, nauwkeurig vast te stellen, wat Pirath met deze conclusie bedoelt. Hiertoe zullen wij een oogenblik zijn rede-nering moeten volgen.

Hij begint met vast te stellen, dat na de voltooiing van het net der Duitse autobanen, der vliegvelden en der waterwegen, Duitschland over een zoo groot verkeerssysteem zal beschikken, dat de „Leistungskapazität mengenmäßig ein Vielfaches der Nachfrage nach Verkehrsleistungen betragen wird“. Dan zegt hij: „Die starke Streuung des Verkehrsvolumens... wind das wirtschaftliche Ergebnis der Verkehrsunternehmungen... ungünstig beeinflussen.“

Hij constateert dan, dat over 1934 de inkomsten der spoorwegen in Europa gemiddeld 20—24 pCt. achter bleven bij de uitgaven met inbegrip der kapitaallasten. Vervolgens schrijft hij: „Das bedeutet nach der durchschnittlichen Selbstkostenanalyse für Eisenbahnen, dass der Zinsendienst für die Anlagekosten der Eisenbahnstrecken von anderer Seite, und zwar im erster Linie vom Staat übernommen werden musste“, waarop een zeer karakteristieke zin volgt: „Die geringere Ausnutzung des Verkehrsapparats führt zwangsläufig zu höheren Transportkosten für die Verkehrsleistungseinheit, wenn¹⁾ die Verkehrsunternehmungen für die Deckung der gesamten Selbstkosten durch Verkehrseinnahmen verantwortlich bleiben sollen.“

Men lette er op hoe oneconomisch dit gedacht is:

¹⁾ Spatieering door mij. d.M.

Indien de fabrikant zelf zijn kosten moet vergoeden, dan leidt een geringe benutting van zijn materieel tot hooge kosten per geproduceerde eenheid; indien een ander die kosten voor hem betaalt... , wel dan behoef hij ze niet zelf te dragen... ! Dan doet een ander dat wel voor hem, en de eenige, die daarvoor gevonden kan worden, is natuurlijk als steeds in dergelijke gevallen: de Staat.

Pirath bepleit dan verder, dat de Staat daarom terug moet naar het stelsel van verkeerssubsidieering, een stelsel, dat de Staat van de vroege oudheid tot aan het tijdstip van de invoering der spoorwegen steeds heeft toegepast. „Das ist der Weg einer Übernahme bestimmter Kosten der Verkehrswirtschaft durch den Staat“. Dit is, zegt hij, tenslotte de eenige methode om te voorkomen dat de vervoerkosten (!) door de slechte verhoudingen in het verkeersapparaat al te zeer verhoogd worden. Daarom „wird der Staat... die Kosten für die Verzinsung und unter Umständen auch für die Abschreibung des Anlagekapitals für die baulichen oder ortsgelunden Anlagen der Eisenbahnen, Wasserstrassen und Strassen übernehmen müssen.“ Bij deze oplossing zou de belastingbetaler ongeveer 25 pCt. van alle vervoerkosten te dragen krijgen.

Men vertrouwt zijn oogen niet, wanneer men dit leest en bedenkt dat hier Prof. Pirath, een van de grootste Duitse verkeerseconomien aan het woord is. Wat wij ons kunnen begrijpen is, dat Prof. Pirath het onmogelijk acht een andere oplossing te vinden voor den toestand, welke zal zijn ontstaan wanneer eenmaal alle nieuwe en financieel veelal onverantwoorde verkeerswerken in zijn land gereed zullen zijn. Maar waarom dit dan niet voorgesteld als een onvermijdelijke noodoplossing, doch als een gesloten theorie?

Wij moeten onze oogen uitwrijven wanneer wij daar gedrukt voor ons zien staan, dat de vervoerkosten laag gehouden kunnen worden door den Staat 25 pCt. van die kosten te doen dragen. Waarom laat men dan niet liever de Staat alle kosten betalen?

Er is echter meer, en dit betreft het volgende kernpunt, dat bij oppervlakkige beschouwing een zekere mate van aantrekkelijkheid bezit en daarom wel eens bewuste of onbewuste aanhangers ten onzent zou kunnen vinden, waarom wij hier op de groote gevaren van die theorie willen wijzen.

Het bij de bepaling der vrachtprijzen buiten rekening laten van bepaalde kostenelementen (waarop Pirath aanstuurt), brengt groote gevaren mede. Deze gevaren zijn hierin gelegen, dat de natuurlijke „Konkurrenzfähigkeit“ van de verschillende bedrijven aangetast wordt, waardoor de ontwikkeling van het productieapparaat, in casu het verkeersapparaat, niet volgens de richtlijnen van het waarlijk goedkoopste productiemiddel, in casu het goedkoopste vervoermiddel, zal plaats vinden, doch bepaalde verkeersmiddelen een voorsprong kunnen verkrijgen, welke zij, algemeen economisch gezien, niet verdienen.

De theorie van Pirath zou alleen dan opgaan, wanneer het aandeel der kosten van weg en vaste werken bij alle verkeersbedrijven overal en steeds een gelijk percentage van den kostprijs uitmaakte. Dit is echter geenszins het geval. En zelfs indien al op een bepaald oogenblik de practijk zulks anders zou uitwijzen, dan nog mag men in de theorie het bestaan van een dergelijke (blijvende) gelijkheid niet aannemen. Immers indien men het beginsel aanvaardt, dat de Staat een deel der kosten op zich neemt, dan zal men dat beginsel ook consequent moeten toepassen, en daarom ook bereid moeten zijn het op verkeersmid- delen toe te passen, welke eventueel eerst in de toekomst zullen ontstaan.

Hier komt nog bij, dat het percentage, dat de kosten van weg en vaste werken in het totaal der zelfkosten van de bestaande bedrijven innemen, voortdurend wisselt.

Het zal nu duidelijk zijn, dat wij om deze redenen

Pirath's meening, dat men alle wegstkosten enz. maar eenvoudig door de gemeenschap moet laten betalen, niet kunnen deelen.

Iets geheel anders is natuurlijk de vraag of een bedrijf onder bepaalde omstandigheden zijn kapitaal-lasten nog wel kan opbrengen en of er geen bijzondere redenen zijn waarom men somtijds zal moeten erkennen, dat veel van de kapitaalwaarde van bepaalde bedrijven verdwenen is.¹⁾

Dit is echter geheel iets anders, dan dat men zich van meet af aan op het standpunt stelt, dat men maar verkeerswegen moet aanleggen en dan, wanneer er eenmaal een teveel is (dat men bovendien nog voorziet ook!) maar eenvoudig te verklaren: „Dat moet de Staat betalen.”

Begrijpelijk is echter, ik zei het reeds in den aanvang en herhaal het hier nog eens, dat Pirath een oplossing gezocht heeft voor de vraag: „Wat staat ons Duitschers te doen, wanneer wij eenmaal dat grootscheepsche verkeersplan tot uitvoering hebben gebracht? Hoe kunnen wij dan althans voorkomen, dat de vrachtprijzen tengevolge van de hoogere kosten al te onrustbarend zullen stijgen?” Inderdaad is dan het juiste antwoord, dat de Staat in *eersten aanleg* wel de dupe zal worden.

Men ziet, hoe onrechtstreeks en misschien onbedoeld door Pirath het beste bewijs wordt geleverd voor de financiële ruïne, welke de Deutsche Staat zich met zijn geweldige autobanen-, kanalen- en vliegveldaanleg op den hals haalt. Goed beschouwd geeft Pirath's betoog een waarschuwing aan ons, steeds te waken voor toepassing van het beginsel, dat ieder verkeer zijn eigen kosten geheel moet dragen. Zou men dit kerngezonde beginsel gaan verwaarlozen, dan zou eerst recht het hek van den dam geraken, zou de eenige redelijke rem, welke thans nog bestaat op het onbepaald aanleggen van nieuwe verkeerswegen, geheel gaan ontbreken, en zouden wij spoedig weer gedwongen worden te handelen volgens de fabelen der indirecte-rendabiliteits-theoretici.

Dr. E. D. DE MEESTER.

¹⁾ Zie mijn proefschrift „Coördinatie der Verkeersbedrijven”, Uitgave N.V. Hollandia Drukkerij, Baarn; blz. 116—119, 384—393, 411—417.

BUITENLANDSCHE MEDEWERKING.

RAMING VAN DE MET BIETEN BEBOUWDE OPPERVLAKTE VAN EUROPA.

Dr. Gustav Mikusch te Weenen schrijft ons:

Zooals elk jaar om dezen tijd werd thans onze eerste raming van de met bieten bebouwde oppervlakte van Europa uitgewerkt, en het resultaat van dezen op uitgebreide onderzoekingen berustenden arbeid is als hierna weergegeven.

Ondanks de moeilijkheden, welke eruit voortspruiten, dat in Duitschland, in het gebied van de Vrije Stad Dantzig, in Tsjecho-Slowakije, in Oostenrijk, Hongarije, Frankrijk, Spanje, Letland, Lithauen en Turkije de bietencontracten niet voor een bepaalde oppervlakte worden afgesloten, doch voor een bepaalde hoeveelheid bieten, mag worden aangenomen,

	Met bieten bebouwde oppervlakte in 1000 ha			Bietsuikerproductie in 1000 metr. tons ruwsuikerwaarde	
	Raming 1936	Opbrengst 1935	Opbrengst 1934	Raming 1935/36	Opbrengst 1934/35
Duitschland ..	385 ¹⁾	361 ¹⁾	347 ¹⁾	1.670	1.673
Dantzig ²⁾	2	—	5	—	33
Tsjecho-Slowak.	150	146	145	570	638
Oostenrijk	38	44	50	206	223
Hongarije	40	38	38	117	120
Frankrijk	227	225	260	930	1.223
België	53	53	55	241	270
Nederland	41 ³⁾	41	42	236	243
Polen	120	119	112	444	447
Denemarken ..	39	44	43	245	90
Zweden	51	51	51	295	272
Italië	105 ³⁾	90	85	311	345
Spanje	88	65	90	200	349
Joego-Slavië ..	26	28	22	90	63
Roemenië	27	36	34	134	107
Bulgarije	2	7	2	18	2
Zwitserland ..	2	2	2	8	10
Gr.-Britannië .	152	152	163	550	694
Iersche Vrijstaat	23	22	18	88	75
Finland	3	3	3	9	12
Letland	12	15	15	50	61
Lithauen	7	7	4	25	17
Turkije (Europ. en Aziat.)	25	21	30	60	66
Europa zonder Sovjet-Rusland	1.618	1.570	1.622	6.497	7.033
Sovjet-Rusland	1.245	1.220	1.183	2.500	1.460
Totaal Europa	2.863	2.790	2.805	8.997	8.493

¹⁾ Inbegrepen de bieten, bestemd om gedroogd te worden.

²⁾ Zonder de bebouwde oppervlakte en de suikerproductie van de suikerfabriek Marienburg, welke tot Duitschland gerekend wordt.

³⁾ Alleen de bietenvelden, waarvan de oogst tot suiker wordt verwerkt.

dat de inderdaad met bieten bebouwde oppervlakte van de in de raming vermelde cijfers niet zoveel zullen afwijken, dat een geheel ander beeld zou ontstaan.

Indien de bebouwde oppervlakte in Europa zonder Sovjet-Rusland met de cijfers van bovenstaande tabel klopt, dan blijkt hieruit in vergelijking met het jaar 1935 een toeneming van de met bieten bebouwde oppervlakte met 3.1 pCt., terwijl in vergelijking met 1934 een zeer onbelangrijk verschil van 0.3 pCt. valt op te merken.

Daar de suikeropbrengsten in de verschillende landen onderling sterk afwijken, is het bij de toe- of afneming van de bebouwde oppervlakte van groot belang, of een wijziging zich bij een land met een hooge of met een lage suikeropbrengst voordoet. Teneinde te kunnen nagaan, wat de bovengenoemde toeneming van de bebouwde oppervlakte ten opzichte van het voorafgaande jaar t.o.v. de suikerproductie zal teekenen, werd voor elk land het gedurende de laatste drie campagnes (1933/34 tot 1935/36) verkregen gemiddelde van de suikeropbrengst per ha berekend en dit getal met de voor 1936 geraamde bebouwde oppervlakte vermenigvuldigd. Alleen in landen, waar aan een contingentteering van de productie streng de

Aanvoeren in tons van 1000 kg.

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	19/25 April 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	19/25 April 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	1936	1935
Tarwe	29.836	327.460	311.542	—	4.361	3.707	331.821	315.249
Rogge	9.656	97.627	89.881	—	1.700	281	99.327	90.162
Boekweit	450	6.716	8.300	—	100	—	6.816	8.300
Maïs	8.438	243.703	239.761	800	53.901	41.160	297.604	280.921
Gerst	4.894	96.117	127.302	635	6.570	13.385	102.687	140.687
Haver	1.527	21.642	47.691	—	20	1.460	21.662	49.151
Lijnzaad	2.040	53.708	42.626	1.911	95.990	188.765	149.698	231.391
Lijnkoek	175	26.050	8.341	—	175	—	26.225	8.341
Tarwemeel	1.319	9.724	5.875	438	2.132	2.251	11.856	8.126
Andere meelsoorten	1.018	11.089	10.840	—	723	1.022	11.812	11.862

